

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK VE TÜRK OCAKLARI***Tahir KODAL******Özet**

Bu çalışmada; Mustafa Kemal Atatürk ile Türk Ocakları arasındaki ilişki konu edilmiştir. Çalışmanın giriş kısmında; Osmanlı Devleti'nde Türkçülük akımının ortaya çıkmasından, II. Meşrutiyetin ilanından sonra Türkçülük düşüncesinin güçlenmesinden ve Türk Ocağı'nın kurulmasından kısaca bahsedilmiştir. Çalışmanın esas kısmında; Milli Mücadele'nin başlamasından Türk Ocakları'nın kapatılmasına kadar Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Ocakları arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Çalışmanın sonuç kısmında ise; elde edilen bilgiler ışığında birtakım sonuçlara varılmış, değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal, Atatürk, Türk Ocağı.

**MUSTAFA KEMAL ATATÜRK AND TÜRK OCAKLARI
(TURKISH SOCIETIES)****Abstract**

In this study, the relationship between Mustafa Kemal Atatürk and Türk Ocakları (Turkish Societies) was investigated. The introduction of the study briefly discusses the emergence of the Turkism movement within the Ottoman State, the development of the idea of Turkism and the foundation of Türk Ocağı (Turkish Society). The body of the study handles the relationship between Mustafa Kemal Atatürk and Türk Ocakları (Turkish Societies). In the conclusion of the study, conclusions were drawn in the light of the gathered data and their interpretations were represented.

Keywords: Mustafa Kemal, Atatürk, Türk Ocağı (Turkish Society).

Giriş

Osmanlı Devleti'nde aslında kuruluşundan itibaren ana unsuru Türkler oluşturmuştur. Ancak, devletin iç ve dış gelişmeler nedeniyle çağını yakalayamaması, pek çok alanda geri kalması nedeniyle ortaya atılan devleti "eski gücüne" geri döndürme, dağılmasını önleme düşüncesiyle bazı çalışmalar yapılmış, Tanzimat'ın ilanından sonra ortaya çıkan "Osmanlıcılık" veya "Osmanlılık" politikası Türkleri devletin aslı unsuru olmaktan uzağa düşürmüştür (Kafalı, 1987: s. 9). Bu durum, kısa bir süre sonra Türkler arasında hoşnutsuzluğa neden olmuştur. Müslüman olmayan unsurların Osmanlı Devleti'nden ayrılmaya çalışmaları, bu amaçlarından

* Bu çalışma, 6-7 Aralık 2012 tarihleri arasında Denizli Valiliği, Denizli Belediyesi, Pamukkale Üniversitesi ve Türk Ocakları Genel Merkezi tarafından ortaklaşa düzenlenen ve basımı yapılmayan "*Türk Tefekkür Dünyası Bilgi Şöleni*"nde sunulmuştur.

** Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, tkodal@pamukkale.edu.tr

vazgeçmemeleri, II. Abdulhamit döneminde hayata geçirilmeye çalışılan “İslamcılık” politikasının da istenilen sonuçları vermemesi Türkleri daha da hareketlendirmiştir.

II. Abdulhamit döneminde daha çok bilgilendirme ve kültür hareketi olarak ortaya çıkan Türkçülük hareketi, Ziya Gökalp’ın Emile Durkheim’den esinlenerek sosyolojiyi devreye sokması, toplum ve millet kavramlarını Osmanlı toplumuna uyarlaması sonrasında iç ve dış politikada uygulanabilir bir düşünce haline gelmiştir. Bu gelişme, Türklerin kültürel, sosyal ve iktisadî seviyelerinin yükselmesine, politikaya girmeden, hizmet edebilecek büyük ve ciddi bir milliyetçi derneğin kurulması fikrini ve gerçeğini ortaya çıkarmış, İstanbul’da Fransızca yayınlanan Jeune Turc (Genç Türk) Gazetesi’nde ve daha çok Celal Nuri (İleri)’nin yazılarında ortaya çıkmıştır.

Bu düşünce; karşılaşılan siyasî ve sosyal sorunlara akıl ve bilim çerçevesinde daha kolay teşhis koyabilen Türkçülüğün yaygınlık kazandığı Askerî Tıbbiye Mektebi’nde daha çok benimsenmiştir. Askerî Tıbbiye Mektebi her şeyden önce öğrencileri için vatanseverlik ocağı haline gelmiştir. Burada, öğrenciler vatanın savunulması fikirleriyle donatılmışlar yani milliyetperver insanlar olarak yetiştirilmişlerdir. Askerî Tıbbiye Mektebi’nde Türklerin milletçe göstereceği gayretle, sosyal sahada diğer etnik unsurlardan geri kalmaması için Türk gençleri ve aydınlarını birlik halinde çalıştıracak bir cemiyet kurulması yolunda en önemli adım Hüseyin Haşim (Çilli) ve Hüseyin (Baydur)’dan gelmiştir. Bu kişilerin telkinleri sonucunda askerî tıbbiye öğrencileri, Haydarpaşa’da bulunan okullarının üst katında boş olan bir odada ve Karacaahmet’te geceleri gizli toplantılar yaparak fikirlerini olgunlaştırmaya çalışmışlardır. Bunların yapmış olduğu çalışmalara Mülkiye öğrencileri ile birlikte diğer sivil okullardan da öğrenciler destek vermiş, dernek kurma çalışmalarına katılmışlardır (Tunaya, 1988, s. 434).

Osmanlı Devleti’nin giderek zayıflaması, çeşitli ülkelerle sürekli savaşlar yapmak zorunda kalması, varlığına karşı gerçekleştirilen saldırılar, iç ve dış politikada karşılaştığı zorluklar, çözümsüzlükler, yaşanan gerçek politik durum ve gündem, azınlıkların Osmanlı Devleti’nden ayrılmak ve Osmanlı toprakları üzerinde gizli çalışmalarla ayrı ayrı devletler kurmak amacıyla dernekler oluşturmaları, Türkçülüğün toplumun değişik katmanlarında hayat bulmasına neden olmuştur. II. Meşrutiyetin 24 Temmuz 1908’de ilan edilmesinin ardından oluşan hürriyet ortamında dil, edebiyat, sanat, spor ve felsefe kulüplerinin açılması, milliyet fikrine olan ilgiyi artırmış, iç ve dış politikada karşılığı olan ve “reel politik” durumu söz konusu olan Türkçülüğün daha da güçlenmesine neden olmuştur. Bu bağlamda saltanat ile meşrutiyetin beraber gitmeyeceği de tartışılmaya başlanmıştır (Akçura, 1981, s. 199). Ayrıca,

Jön Türk ve Tanin Gazeteleri'nin de yapmış olduğu yayınlar “geniş kapsamlı” bir Türkçü derneğin oluşturulması fikrini kuvvetlendirmiş ve bu bağlamda çalışanlara yol göstermiştir (Orkun, 1977, s. 99-100).

II. Meşrutiyet döneminde Türkçülük düşüncesini benimsemiş Ziya Gökalp, Ahmet Agayef (Ağaoğlu), Hamdullah Suphi Tanrıöver, M. Fuat (Köprülü), Ahmet Mithat Efendi gibi düşünür ve aydınlar, millet olmak için millî bilince sahip olmalarını şart olduğunu, bu nedenle önce Türklere kaybolan öz benliklerini yeniden sağlamak gerektiğini, Osmanlı Devleti'nin Türkleşerek kalkınabileceğini, Türkleşmenin sosyal, ekonomik ve siyasal reformlar gerektireceğini, ama her şeyden önce fertlerin toplanması, kaynaşması ve kişisel çıkarlar yerine “millet”in çıkarlarını oluşturmak gerektiğini yüksek sesle ifade etmişlerdir (Tunaya, 1981, s. 140).

Hem Askerî Tıbbiye Mektebi öğrencilerinin, hem de Mehmet Emin Yurdakul, Yusuf Akçura Rıza Tevfik gibi Türkçülüğü benimsemiş aydınların, siyasetçilerin (Ahmet Ferit Tek), gazetecilerin (Hüseyin Cahit Yalçın) katılımıyla 20 Haziran 1911'de yapılan geniş katılımlı toplantıda “milliyet fikrine” dayalı yeni bir cemiyetin kurulması kararlaştırılmıştır. Toplantıda yer alan Dr. Fuat Sabit Bey'in teklifi üzerine kurulacak cemiyete Türk Ocağı adı verilerek kurucu ve geçici idare heyeti oluşturulmuştur (Sarıay, 1990, s. 34; Üstel, 2004, s. 51-54). Böylece, 25 Aralık 1908'de kurulan Türk Derneği ve 18 Ağustos 1911'de Türk Yurdu Cemiyeti'nden sonra, Türkler, Osmanlı Devleti içerisinde ilk defa geniş ve etkili bir örgütlenmeyle ortaya çıkmış, Türk milletinin kendini tanıma ve bilme, kendine dönüş hareketi kurumsallaşmıştır.

Gerçekte kuruluşu tamamlanmış olan, Türk Ocağı'nın yapmış olduğu toplantılarında nizamnâmesi hazırlanmıştır. Nizamnâmesine son şekli verildikten sonra, Türk Ocağı Ziya Gökalp'in de hazır bulunduğu İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkezinde resmen 25 Mart 1912'de kurulmuştur. Resmî kuruluş sorumlu üye olarak seçilen Kâhya Emin Ağaoğlu ve Hâlis Turgut tarafından Tanin Gazetesi'nde ilan edilmiştir (Orkun, 1977, s. 102). Ocaklılar ilk toplantılarını Yusuf Akçura tarafından çıkartılan ve Sultanahmet'te bulunan Türk Yurdu Dergisi idarehanesinde yapmış, Türk Yurdu Dergisi, Türk Ocağı'na büyük destek olmuş, daha sonra da Türk Ocağı'nın resmî yayın organı olmuştur.

A- MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDE MUSTAFA KEMAL ATATÜRK VE TÜRK OCAKLARI

İtilaf Devletleri, hem Osmanlı Devleti'ni, hem de Türk Milleti'ni ortadan kaldırarak, Anadolu'da etkisiz hale getirmek, bir anlamda imha etmek amacıyla Türkiye'yi işgal etmişlerdir. Yaşanan bütün bu olaylara doğru teşhis koyan ve “tam bağımsızlık” anlayışını benimsemiş olan Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları, İstanbul'da Yüksek Komiserliğin kurularak İngiliz yanlısı Tevfik Paşa Kabinesi'nin iktidara getirilmesi üzerine, İstanbul'da kalarak, Anadolu'yu merkeze alan, tam bağımsız yeni bir Türk devletinin kurulmasının mümkün olamayacağına karar vermişlerdir. Bunun üzerine, Anadolu'ya geçmek ve Millî Mücadele'nin yanmaya başlamış küçük kıvılcımlarını meşaleye dönüştürmek gerekliliği, diğer ifadeyle “reel politik”i ortaya çıkarmıştır.

Sömürge siyasetini benimsemiş devletlerin Anadolu'ya dönük işgalleri başladığında, Türk milleti de Musul ve Dört Yol'dan başlayarak İngiliz ve Fransızlara karşı direniş hareketi ile karşılık vermiş, kendi toprağını, vatanını, namusunu ve Anadolu'daki kendi varlığını korumak amacıyla Millî Mücadele'yi başlatmıştır. Düşmana karşı başlatılan Kuvâ-yı Milliye hareketi, Mustafa Kemal'in IX. Ordu müfettişi olarak İstanbul Hükümeti tarafından Karadeniz bölgesinde güvenliği ve asayişi sağlamak, silah ve cephanenin toplanarak depolara konmasını ve korunmasını gerçekleştirmek, çeşitli yerlerde direniş hareketleri başlatmak için asker toplamaya çalışan örgütlerin faaliyetlerinin yasaklanması amacıyla, hem askerî, hem de idarî yetkilerle (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOADB), 1982, s. 19-24; Aybars, 1994, s. 133-136; Balcıoğlu, 2000, s. 164-165), görevlendirilmesi sonrasında farklı bir durum ortaya çıkmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, İtilaf Devletleri'nin baskısı, İstanbul Hükümeti'nin isteği ve Padişah'ın onayı ile yukarıdaki görevleri yerine getirmek amacıyla emrindekilerle birlikte 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmıştır. Ancak, Mustafa Kemal Samsun'dan 20 Mayıs 1919'da göndermiş olduğu ilk telgrafta “İzmir'in Yunan askeri tarafından işgali olayı, yakından temasta bulunduğum milleti ve orduyu düşünülmecek ve tarif edilemeyecek derecede içten yaralamıştır. Ne millet ve ne ordu, varlığına karşı yapılan bu haksız tecavüzü sindiremeyecek ve kabul etmeyecektir” (BOADB, 1982, s. 26) diyerek, işgaller karşısında Anadolu'nun, Türk milletinin ve Türk ordusunun takip edeceği politika konusunda ipuçlarını vermiştir. Ayrıca, Samsun'dan göndermiş olduğu diğer telgraflarda da Anadolu'daki işgallerin haksızlığını, İngilizlerin bölgeye haksız yere asker çıkarmış olduğunu, Samsun ve çevresindeki bütün

asayişsizliğin kaynağının Pontus Rum Devleti'ni kurmak amacıyla silahlı birlikler oluşturan Rum çeteleri olduğunu ifade etmekten de çekinmemiştir.

Mustafa Kemal'in böyle bir politika ve çalışma içerisine girmesinin en önemli nedeni, "Ata yurdu" olarak nitelendirmiş olduğu Anadolu ve bu topraklar üzerinde yaşayan Türk milletinin geleceği konusunda hem İtilaf Devletleri'nden, hem de İstanbul Hükümeti ve Padişah'tan tamamen farklı politika ve anlayışa sahip olmasıdır. O'nun ve arkadaşlarının İstanbul'dan çıkmadan önce düşündüğü ve varmak istediği son hedef "...millî hâkimiyete dayanan, kayıtsız şartsız, bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak!" (Atatürk, 2000, s. 9) olduğundan, Samsun'dan itibaren bu amaca ulaşmak için gerekli her türlü çalışmalara hız vermiştir.

Mustafa Kemal'in Samsun'da bir yandan orduyu, bir yandan da Türk milletini örgütlemesi, Millî Mücadele için direnmeye çağırması, 9 Mart 1919'dan itibaren Samsun'da bulunan İngilizler ve İstanbul Hükümeti tarafından haber alınmıştır. Bu nedenle, Mustafa Kemal Atatürk güvenlik nedeniyle 25 Mayıs 1919'da Samsun'dan Havza'ya geçmiştir. Havza'da halk ile doğrudan temasa geçen Mustafa Kemal, halka, ülkenin içinde bulunduğu durumu, işgalci devletlerin amaçlarını, Padişah ve İstanbul Hükümeti'nin takip etmiş olduğu iç ve dış politikayı, İtilaf Devletleri'nin Türk Milleti'ne Anadolu'da köleliği layık gördüklerini Rum ve Ermeni çetelerinin yaratmış olduğu tehlikeyi ve onların amaçlarını anlatmış (Aybars, 1994, s. 161), bilinçlendirme ve kamuoyu oluşturma çalışmalarına hız vermiştir. Bir anlamda Havza'da Millî Mücadele'nin psikolojik hazırlığına başlamıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Havza'da Anadolu ve Trakya'nın tümünde kamuoyu oluşturma, Türk milletine "Millî Mücadele Ruhu"nu aşılama çalışmaları yaptığı bu dönemde, Millî Mücadele bilincini ortaya çıkaracak ve bunu kuvvetlendirecek araç ve yöntemler ön plana çıkmıştır. Bu nedenle, Mustafa Kemal, başta İstanbul olmak üzere, Anadolu ve Rumeli'nin tümünde işgallere, Anadolu'daki emperyalist katliamlara, uluslararası hukukun ve insan haklarının çiğnenmesine karşı büyük mitinglerin düzenlenmesini, İzmir'in işgalinin protesto edilmesini, işgallere karşı konulmasını ve bu uğurda askerî ve sivil örgütlenmenin sağlanmasını istemiştir.

Mustafa Kemal'in bu isteği hem Anadolu'da, hem de Trakya'da karşılık bulmuş, "...haysiyeti, gururu ve kabiliyeti çok yüksek ve büyük..." (Atatürk, 2000, s. 10) olan Türk milleti, ilk işgallerle birlikte harekete geçmiş, Paris Konferansı'nda Anadolu'nun paylaşılması,

İzmir'in Yunanistan'a verileceği ve doğuda da bir bağımsız Ermenistan'ın kurulacağını anlaşılmaması üzerine çalışmalarını hızlandırmıştır. Anadolu'nun pek çok yerinde "Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetleri" kurarak örgütlenmiş, İzmir'in işgal edilmesiyle de Batı Anadolu'da ilk kurşunu sıkmış olan Türk milleti, Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği ve amacı doğrultusunda yeni bir azim ve gayretle harekete geçmiştir. Bu nedenle, İstanbul başta olmak üzere, Edirne'den Kars'a, Samsun'dan Adana'ya büyük mitingler yapılmış, işgaller, İtilaf Devletleri, Yunanlılar, Ermeniler, Padişah ve İstanbul Hükümeti protesto edilmiştir. Bu sayede ve süreçte, Mustafa Kemal'in istediği ve Millî Mücadele için çok gerekli olan bu bilinçlendirme hareketi hız kazanmıştır.

Bu kamuoyu oluşturma, bilinçlendirme ve "millî hâkimiyete dayanan, kayıtsız şartsız, bağımsız yeni bir Türk devleti" kurma sürecinde, vatanın aydın bilim adamları, vatansever edebiyatçıları, şairleri, din adamları, gazetecileri, cemiyetleri vb. de ellerinden gelen değişik yöntem ve araçlarla bunu gerçekleştirmeye çalışmışlardır. İşgaller karşısında kendi vatanını, canını, namusunu ve bağımsızlığını korumak amacıyla örgütlenmiş, Kuvâ-yı Millîye hareketini başlatmış ve savaş yapılmaksızın bağımsız bir Türk devletine sahip olunamayacağı anlayışını benimsemiş olan "milliyetperver" insanlar, Mustafa Kemal Atatürk'ün Anadolu'ya geçmesiyle onun arkasında yer almıştır. Türk Ocağı veya Türk ocaklılar da bu grupta yer almış, Millî Mücadele'ye başından itibaren destek vermiştir. Bunda Mustafa Kemal Atatürk'ün askerî okullardan itibaren almış olduğu eğitimin, kendisini vatanperver veya milliyetperver olarak nitelendirmesinin, "hepimiz Ziya Gökalp'in manevî evlatlarıydık" (Hanioglu, 1995, s. 1399) sözlerinde ortaya çıkan Ziya Gökalp ve Türk Ocağı etkisinin, Türk Ocağı'nın savunduğu ve varmak istediği hedef ile Mustafa Kemal'in ulaşmak istediği hedefin örtüşmesinin büyük etkisi olmuştur.

Türk Ocakları aktif politikaya girmemeyi ilke olarak benimsemesine rağmen, işgallerden hemen sonra hem emperyalist devletlere, hem de millî ve şerefli bir politika takip etmeyen İstanbul Hükümeti'ne karşı tavır almak ve günlük politikanın içerisinde yer almak durumunda kalmıştır. Bu bağlamda, İzmir'in işgalinden hemen sonra, Türk Ocakları ve Karakol Cemiyeti tarafından İstanbul Fatih ve Sultanahmet'te bir dizi protesto mitingi düzenlendiğinden, bu bağlamdaki alışmalara devam edilmiş, Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği çerçevesinde bu mitinglerin yapılmasına devam edilmiş, en bilineni ve büyüğü 6 Haziran 1919'da gerçekleştirilmiştir (Aydemir, 1999, s. 82-83). Diğer milliyetperver kuruluşlarla Türk Ocaklarının ortaklaşa düzenledikleri geniş katılımlı ve Türk Ocağı üyesi Halide Edip Adıvar'ın

ateşli konuşmalar yaptığı miting önemli bir etki yapmıştır. Hem İstanbul Hükümeti, hem de İtilaf Devletleri bu mitingden rahatsızlık duymuştur.

Başta İstanbul olmak üzere şubeleri hızla artan Türk Ocakları sadece işgalleri protesto eden mitingler yaparak Mustafa Kemal Atatürk'e destek vermemiştir. Mustafa Kemal Atatürk Samsun'a çıktığı andan itibaren Meclis-i Mebûsan'ın toplanmasını sürekli olarak dile getirdiğinden, Türk Ocağı da buna destek vermiş, milletvekili seçimleri ile ilgilenmiş, seçimlerin yapılması ve Meclis-i Mebûsan'a "milliyetperver (milletini seven)" insanların girmesi için çalışmalar yürütmüştür. Bu çalışmalar sonrasında Millî Türk Fırkası (Partisi) kurulmuş, seçimlere girme hakkı kazanmış ve Hamdullah Suphi Tanrıöver'in milletvekili olması sağlanmıştır (Bayraktutan, 1996, s. 197). Bu da, Misâk-ı Milli'nin Osmanlı Mebûsan Meclisi'nde görüşülürken yarar sağlayacaktır. Ayrıca, Türk Ocakları şubeleri Fransızların ve İngilizlerin güneydeki işgalleri, Yunanlıların İzmir'i işgali karşısında Mustafa Kemal Atatürk'e destek telgrafları çekmişlerdir. Buna en güzel örneklerden bir tanesi Antep Türk Ocağı tarafından telgraftır. Telgrafta; Mustafa Kemal'in yayınladığı tamim ve telgraflardan haberdar olduğu, İngiliz işgaline karşı tedbir alınması istenmekte, Antep'in ilelebet Türk kalması için çalışan Antep gençliğinin Mustafa Kemal Atatürk'e bağlılığı dile getirilmiştir (Sarıay, 1997, s. 20).

Mustafa Kemal Atatürk'ün takip etmiş olduğu "tam bağımsızlık" anlayışını veya politikasını destekleyen, her konuda destek veren Türk Ocakları kısa bir süre sonra İstanbul'u denetimi altında tutan İtilaf Devletleri'nin uğraş alanı haline gelmiştir. Milliyetçi direnmenin merkezlerinden biri hatta en önemlisi olarak gördükleri Türk Ocakları ile ilgilenmekten geri durmamışlardır. İzmir'in işgalini protesto için İstanbul'da düzenlenen ünlü Fatih ve Sultanahmet mitinglerine Türk Ocakları öncülük ettiğinden, İngilizlerin ilk işgaline uğrayan yerlerden biri Türk Ocağı Merkezi ve şubeleri olmuştur. İngilizler 12 Mart 1920'de, daha resmen İstanbul'u işgal etmeden birkaç gün önce, gerçekleştirmiş oldukları işgalde Türk Ocaklarının evraklarına, kitaplarına ve koleksiyonlarına el konulmuştur. Üyelerinden ve yöneticilerinden bir çoğu Malta'ya sürgün edilmişlerdir. Kıymetli evrakları, bir çoğu fedakâr ocaklıların evlerinde saklanarak kurtarılabilmektedir (Tunaya, 1988, s. 438). Bütün bu takip ve baskılara rağmen, dağılmayan ve çalışmalarına devam eden Türk Ocakları, durumu Mustafa Kemal Atatürk'e bildirmişlerdir. Mustafa Kemal Atatürk "durumun yabancı elçilikler nezdinde protesto edilmesi, ayrıca protesto mitingleri tertiplenmesi" (Atatürk, 2004, s. 285-286) tavsiyesinde bulunmuştur.

Bir taraftan Mustafa Kemal Atatürk'ün yapmış olduğu tavsiyelere uyarken, diğer taraftan da Anadolu'ya geçme çağrısına uyarak, Millî Mücadele'ye katılmak için gizlice Anadolu'ya geçmişlerdir. Hamdullah Suphi, Halide Edip, Müfide Ferit, Ahmet Ferit, Hüseyin Ragıp, Ahmet Agayef, Yusuf Akçura, Mehmet Emin (Yurdakul) gibi Türk Ocaklılar Karadeniz-İnebolu-Ankara yoluyla Mustafa Kemal Atatürk'ün yanındaki yerlerini almışlardır (Georgeon, 1999, s. 126-127). Mustafa Kemal Atatürk "milliyetperver" insanların Ankara'ya gelmesinden ve kendisine destek olmasından son derece mutlu olmuştur. Türk Ocaklılar, Mustafa Kemal Atatürk'ün etrafında bir fikir halkası oluşturmuşlar, O'na her konuda destek olmuşlardır. Bunların başında; Kazım Karabekir, Hamdullah Suphi, Reşit Galip, Mustafa Necati, Mahmut Esat, Vasıf Çınar, Celal Sahir, Ruşen Eşref, Veled Çelebi, Besim Atalay, Tunalı Hilmi ve İzzet Ulvi gibi ateşli ve millî amaca inanmış Türk Ocaklı milliyetperver insanlar yer almıştır.

B- CUMHURİYET DÖNEMİNDE MUSTAFA KEMAL ATATÜRK VE TÜRK OCAKLARI

Millî mücadele döneminin zor şartları nedeniyle bazı şubeleri kapanmış olan ve çalışmaları yavaşlamış olan Türk Ocakları, Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği ile 29 Aralık 1922'de yeniden canlanmış, Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'nin toplandığı salonda Türk Ocaklılar toplanmış, bir kalpak içerisinde numaralar çekilmiş ve Mustafa Kemal Atatürk'e 1 numara verilmiştir. Böylece, Türk Ocakları yeni bir heyecanla yeniden çalışmalarına başlamış, Mustafa Kemal Atatürk Ankara'da Türk Ocağı'nın üyesi yapılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk Ocağı'na üye olmasının ardından Türk Ocaklarının hem üye, hem de şube sayısı çoğalmış, Ankara Türk Ocağı'nın yarısından fazlasını Mustafa Kemal Atatürk'ün arkadaşları, milletvekilleri, yazarlar ve öğretmenler oluşturmuştur. Hatta kısa bir süre sonra en kalabalık dernek Türk Ocağı olmuştur (Şapolyo, 1966, s. 800).

Özellikle Cumhuriyetin ilan edilmesi, devlet ve toplum hayatına ilişkin köklü değişikliklerin yapılmaya başlaması üzerine, başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere, hemen hemen bütün Türk ocaklılar, Türk Ocaklarını yeni rejimin benimsenmesi, kabul görmesi ve tabana yayılması için üzerine yaslanılması gereken kurumlar ve güç olarak görmüşler, yoğun bir ilgi göstermişler, maddî ve manevî destek sağlamışlardır. Türk Ocaklarının resmî yayın organı olan Türk Yurdu Dergisi Mart 1923'te yeniden çıkartılmaya başlayınca, "Türk Yurdu, yeni Türkiye'ye istinatgâh olan fikirleri takviye ve neşir edecektir....vaktiyle olduğu gibi Türk Ocakları'nın harsî ve ilmî faaliyetlerini tespit edecek, Türk milletinin harsî (kültürel) birliğine çalışacaktır. Aynı zamanda Türk Yurdu, garp medeniyetini benimseyen ve Türk milletini garp

milletleri ailesine sokmak isteyenlerin, bir telkin vasıtasıdır” (Gökalp, 1981, s. 636-646) diyerek, Mustafa Kemal Atatürk ile aynı hedefi ve amacı benimsediğini ortaya koymuştur.

Mustafa Kemal Atatürk bu amacına ulaşmak için, daha yeni savaştan çıkılmasına ve yaşanan her türlü sıkıntıya rağmen, İstanbul, Ankara ve İzmir Türk Ocaklarının kurulmasında ve sonrasında maddî destekte bulunmuştur. Sadece maddî destekle yetinmeyip, “Benim yaradılışında fevkalade olan bir şey varsa, Türk olarak dünyaya gelmemdir.” (Atay, 2004, s. 18) diyerek, kendini tanımlamış, Türk Ocaklarına bağlılığını dile getirerek, Türk ocaklı olduğunu her fırsatta ifade etmiştir. Cumhuriyetin ilanından önce ve sonra çıkmış olduğu yurt gezilerinde özellikle Türk Ocaklarını ziyaret etmiş, yeni Türk devleti ve milleti açısından birçok önemli konuşmayı buralarda yapmış, ocakların şeref defterlerine onurlandırıcı yazılar yazmıştır. Mustafa Kemal Atatürk’ün Türk Ocaklarını ziyaretleri, o günün protokol ziyaretleri gibi algılanmamalıdır. Gittiği yerlerde karşılama törenlerinin yapılmasına karşı çıktığı halde, halk onun gittiği yerlere yığılmış, özellikle gençler Mustafa Kemal Atatürk’ün yanından ayrılmamışlardır. Bu ziyaretler bir zorunluluktan olmamış, her iki tarafın varmak istediği hedefin aynı olması ve bundan hoşnut olunması nedenleriyle gerçekleşmiştir.

15 Mart 1923’te Adana Türk Ocağı’nı ziyareti sonrasında hatıra defterine, “Adana, Türklük nurunun feyyaz menbaı olsun. Bu ocağın ateşi çok, pek çok eskidir. O’nu asırlarca, söndürmeye çalışmaktan uzak kalmadılar. Fakat buna her girişenin ocağı söndü. Çünkü o müteşebbisler düşünmüyorlardı ki, Adana en asil Türk Ocaklarının kızgın ateşleriyle tenmiye olunmuştur. Ocağın bugünkü nuru ve alevi her kalbi aydınlatıyor...” (Kocatürk, 1999, s. 328) yazarak, Türk Ocağı’nın çok köklü bir kuruluş olduğunu, Cumhuriyetin ilk yıllarında önemli bir işlevi yerine getirdiğini, Türk Ocağının herkesi aydınlatmak gibi bir görevinin bulunduğunu dile getirmiştir.

Adana Türk Ocağı üyeleri de Mustafa Kemal Atatürk’e yeni kurulan Türk devletini ve kurulacak yönetimi her konuda destekleme güvencesi vermişler, “Gazi Paşa annenizin mezarı üzerinde yemin etmişsiniz. Biz de aziz annenin mezarı başında yemin eden Gazi müncinin (kurtarıcının) huzurunda yemin ediyoruz. Allah şahit olsun, vatan ve hâkimiyet-i millie tehlikeye düştüğü gün icap ederse hayatımızı sizinle beraber feda edeceğiz.” (Üstel, 2004, s. 140) diyerek, Mustafa Kemal Atatürk’ün arkasında olduklarını hissettirmişler, daha Cumhuriyetin ilanından önce “millet egemenliği” yani Cumhuriyetle yönetim konusunda ölebilecekleri sözünü vermişlerdir.

Türk Ocakları ve ocaklılar arasındaki sıcak ilişkilerin bir diğer örneği de Konya Türk Ocağı'nda yapmış olduğu konuşmada karşımıza çıkmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk 20 Mart 1923'te yapmış olduğu ziyaret ve konuşmasında; "Benim bildiğime göre, memleketimizde çok yıllardan beri açılmış ve bugün de kutsal ateşlerle yanan ve alevi onun üyesi olanın kalp ve vicdanını aydın kılan Türk Ocaklarının esas amacı, millete böyle olumlu bir özyapı kazandırmaktır. Türk Ocakları, milletin kültürü üzerinde önemli etkiler yapmalıdır. Zaten bunu yapıyor ve daha çok yapacaktır." (Turan, 1996, s. 83) diyerek, Türk Ocaklarının amaçlarına değinmiş, yeni kurulacak olan "Cumhuriyetin" temelini kültür olarak ifade edecek olan Mustafa Kemal Atatürk, bir anlamda Türk Ocaklarının "Türk Kültür Ocakları" gibi çalışmasını istemiştir.

Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte Türk Ocakları, Mustafa Kemal Atatürk'ün bu isteği doğrultusunda eğitim, kültür, sanat çalışmalarına hız vermiştir. Bu bağlamda; halk eğitimine yönelik faaliyetler yapılmış, çeşitli sanat, kültür ve eğitim etkinliklerine katılan halk, bir yeniliği burada görmüş, yaşamış ve etkinliklere katılmıştır. Örneğin, Ankara Türk Ocağı salonunda yeni yaşama biçimini sembolize eden kadınla erkeğin bir arada olduğu, eğlendiği baloların düzenlenmesi, seksen beş kişiden oluşan çok sesli Batı müziğini icra eden Cumhurbaşkanlığı Orkestrası'yla tanışması Türk Ocağı bünyesinde olmuştur (Banoğlu, 1955, s. 76).

Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk Ocaklarına karşı göstermiş olduğu ilgi ve yapmış olduğu destek, sadece kişisel olarak kalmamış, kısa zamanda devlet politikası hâlini almıştır. 24 Aralık 1923'te 164 Milletvekilinin imzasıyla TBMM'ne sunulan önergede; Türk Ocaklarının geçmişte yapmış olduğu çalışmalar anlatıldıktan sonra, Ankara'da Türk Ocağı'nın bulunduğu ve "emvâl-i metrûkeden olan" binanın, Türk Ocaklarına tahsis edilmesi istenmiştir (Karaer, 1992, s. 24-25). Bu önerenin TBMM'de kabulünden sonra, Türk Ocaklarına düzenli maddî gelir sağlamak amacıyla, Reji İdaresi her yıl 3.000 lira ayırmıştır.

Yapılan hem maddî, hem de manevî destekler sonrasında, Cumhuriyetin ilanının üzerinden daha 1 yıl geçmeden, Türk Ocaklarının sayısı 71'e ulaşmıştır. Mustafa Kemal Atatürk 24 Nisan 1924'te Ankara'da gerçekleştirilen Türk Ocakları Kurultayı'nda delegelerden oluşan bir heyeti kabulünde, "...yeni Türk Devleti'nin kuruluşunda en çok Türk Ocaklarına güvendiğini..." dile getirmiştir (Hacaloğlu, 1993, s. 10; Karaer, 1992, s. 21). Bu da Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk Ocağı ile olan ilişkisini ve Türk Ocaklarına güvenini ortaya koymasını bakımından önemlidir. Aynı şekilde bu kongre nedeniyle, Mustafa Kemal Atatürk, "milletin

yine müstakbel ümitleri Türk Ocakları etrafında toplanmış olan Türk gençliğine matuftur.” (Üstel, 2004, s. 159) demiş, Türk Ocaklarına vermiş olduğu önemi bir kez daha belirtmiştir. Ayrıca, Türk milletinin gelecekteki ümitlerini Türk Ocaklarına bağlamıştır.

Bu anlayış ve politika sonrasında, Mustafa Kemal Atatürk 19 Eylül 1924'te Giresun'dan Ordu'ya giderken farklı adlarla ve aynı “millî mefkureye” hizmet etmeye çalışan derneklerin birleşmesini istemiştir. Hem bu istek, hem de Türk Ocaklarına yeni statü kazandırma amacıyla çalışmalara hız verilmiştir. Bu bağlamda, 2 Aralık 1924'te 1117 numaralı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türk Ocakları kamu yararına çalışan dernekler statüsüne alınmış ve vilâyetlere bildirilmiştir (T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (T.C.BCA), Dosya No: 79-8, Fon Kodu: 30..18.1.1., Yer No: 12.58..16.). Böylece, Türk Ocakları Mustafa Kemal Atatürk'ün desteği ile önemli bir nüfuz elde etmiştir.

Türk Ocakları kamu yararına çalışan dernek statüsüne kavuştuktan sonra, Mustafa Kemal Atatürk, Türk Ocakları Genel Kurultayı delegelerinin temsilcilerini kabul etmiş ve yaptığı konuşmalarda, Türk Devleti'nin yücelmesi ve inkılâpların halka anlatılmasında ocakların rolünü vurgulamıştır. Bu süreçte, Türk Ocakları Kongresine katılan delegelerin önemli bir kısmını milletvekilleri, bürokraside ön planda olanlar, aydınlar ve gazeteciler meydana getirmiştir. Bun da Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk Ocaklarına karşı tutumu ve iyi ilişkileri etkili olmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk Ocağı'na maddî ve manevî yardımı devam etmiş, bu kapsamda 3 Mayıs 1925'te Türk Ocaklarına maddî yardım kararı alınmış, hazırlanan Kararnâme Hükümet ve Cumhurbaşkanı tarafından onaylanarak İçişleri Bakanlığı'na gönderilmiştir (T.C.BCA, Dosya No: 79-10, Fon Kodu: 30..18.1.1., Yer No: 13.2.26.4.) Ayrıca, Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk Ocaklarıyla kurmuş olduğu iyi ilişki ocağın resmî yayın organı Türk Yurdu Dergisi'nde de sık sık yer almıştır. Örneğin derginin Ekim 1925'teki sayısında Cumhurbaşkanı Atatürk'ün Bursa Türk Ocağı'nı ziyaretine ve yapmış olduğu konuşmaya geniş bir şekilde yer verilmiştir.

Cumhuriyetin ilk ve zor yıllarında Mustafa Kemal Atatürk ile Türk Ocakları arasındaki bağ hiç kopmamış, giderek kuvvetlenmiştir. Bunun en önemli göstergelerinden biri, Mustafa Kemal Atatürk'ün 26 Nisan 1926'da Ankara Türk Ocağı'nda yapmış olduğu açıklamadır. Bu açıklamada; Türk Ocaklarının çalışmalarından memnun olduğunu, “...inkılâpların anlatılmasında ocakların büyük hizmetleri olduğunu” (Kocatürk, 1999, s. 389) dile getirmiş, bir

anlamda kendini de tanımlarken, “Biz doğrudan doğruya milliyetperveriz ve Türk milliyetçisiyiz. Cumhuriyetimizin dayanağı Türk topluluğudur. Bu topluluğun efrâdı (fertleri) ne kadar Türk harsıyla (kültürüyle) meşbu olursa o topluluğa istinat eden Cumhuriyet de kuvvetli olur. Türk Ocakları teessüsleri tarihinden itibaren çok yüksek hizmetler ifa etmişlerdir. Bu mesaide devam ediniz...” (Vakit Gazetesi, 27 Nisan 1926, s. 2) diyerek, Türk Ocaklıların aynı hız ve şevkle çalışmalarına devam etmesini istemiştir.

Mustafa Kemal Atatürk sadece Türk Ocaklarına parasal destek vermemiş, gittiği yerlerdeki ocakları da ziyaret etmiştir. Aynı zamanda Cumhuriyet döneminde Türk Ocaklarının kurumsallaşmasına da özen göstermiştir. Bu bağlamda Ankara’da Türk Ocağı Merkez Binası’nın yapımına proje aşamasından itibaren katkı sağlamış, binanın projesini sulu boya resminden beğenip onaylamış, binada Türk süslemelerinin kullanılmasını ve Türk işçilerin çalışmasını istemiştir (Sözen, 1996, s. 31).

Türk Ocakları’nın IV. Kurultayı üyelerini Mustafa Kemal Atatürk 28 Nisan 1927’de kabul etmiş, dinî, millî ve lâik eğitim üzerine bir takım açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklamasında, “Arkadaşlar... Türk Ocaklıların başlıca iştigal mevzularından biri, şu şekilde prensiplendirilmiştir. Terbiye ya millî olur, ya dinî olur. Biz dinî terbiyeyi aileye bıraktık. Millî terbiyeyi de devlete aldık.” (Palazoğlu, 1998, s. 490) diyerek, devletin millî terbiyeyi vermeye çalıştığını ifade etmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, Türk Ocaklarını Cumhuriyet rejimine bağlı, çağdaş ve gerçekçi bir kültür milliyetçiliğinin işlendiği, bunun yayılması için çalışan kuruluşlar haline getirmeye çalışmıştır. 1927 yılına gelindiğinde Türk Ocakları Kanunu’nda bazı değişiklikler yapılmasını istemiş ve bu amaca ilişkin maddeler yeniden düzenlenmiştir. Buna göre; “Madde 2-Türk Ocağı’nın amacı, millî bilincin kuvvetlenmesi, uygar ve sağlıklı ilerleme, millî ekonominin gelişmesidir. Madde 3-Cumhuriyet, milliyetçilik, çağdaş uygarlık ve halkçılık ülkülerini izleyen Türk Ocağı, bu ülküleri gerçekleştirmekte Cumhuriyet Halk Fırkası ile devlet siyasasında (siyasetinde) beraberdir. Türk Ocağı, bu ülküleri yaymak ve aşlamak için bilim, hars ve toplum alanında mücadele eder, çaba gösterir.” (Turan, 1996, s. 83-84) denilerek, bir anlamda Türk Ocaklarının yeni görev tanımı yapılmıştır. Ayrıca, Türk Ocakları bu düzenleme ile Cumhuriyet Halk Partisi ile birlikte hareket etmesi istenilen, sosyal ve kültür işleri ile uğraşan kurumlar haline getirilmiştir.

Çankaya Köşkü'nde gerçekleştirilen yemekli toplantılarda Mustafa Kemal Atatürk zaman zaman Türk Ocaklı aydınlarla, yazarlarla, bürokrasiden isimlerle, şairlerle bir araya gelmiş, onları sürekli yeni fikirlerle yönlendirmiş, yeni devletin ve toplumun, milletin tarihini ve edebiyatını bunlarla birlikte oluşturmaya çalışmıştır. Zaman zaman da Türk Ocakları'nın çalışmalarından şikayet etmiş, onların daha iyi ve güzel çalışmalar yapabileceğini dile getirmiştir (Ayda, 1984, s. 25-26). Hatta daha ileri giderek ve biraz da kızarak, Türk Ocakları'nın çatısı altında bulunan "ilim ve kültür heyeti"nin çalışmalarından memnun olmadığını belirtmekten kaçınmamıştır.

27 Nisan 1930'da Türk Ocakları Umumî Kurultay'ına bizzat katılmış, delegelerle görüşmüş, yeni Türk Tarih Tezini burada ortaya atmış, "...büyük devletler kuran ecdadımız, büyük ve kapsamlı medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için borçtur." (Afetinan, 1981, s. 297) diyerek, Türk Ocaklarının Türk Tarihini bütüncül bir yaklaşımla inceleme ve ortaya koyma görevini dile getirmiştir. Bu bağlamda, Türk tarihinin belli ilkeler doğrultusunda araştırılmasının, yazılmasının ve kurumsallaşmasının zamanının geldiğini dile getirerek, bu amaçla Türk Ocakları Kanunu'nda değişiklik yapılmış, "Türk Ocağı Tetkik Cemiyeti" kurulmuş, bir anlamda Türk Tarih Kurumu'nun kurulması çalışmaları başlatılmıştır. Ayrıca, konuşmasında; "...son seyahatimde ziyaret ettiğim bütün ocaklarda beni çok memnun eden bir faaliyete, canlılığa şahit oldum. Bilhassa Türk Ocaklarının buldukları merkezlerde faydalı bir takım hizmetlerle halk üzerinde çok müsait bir tesir bıraktıklarına şahit oldum..." (Çetinkaya, 1985, s. 284) diyerek, Türk Ocaklarından hoşnut olduğunu dile getirmiş, Türk Ocaklarının halk üzerindeki etkinliğini belirtmiştir.

21 Aralık 1931'de Kırklareli Türk Ocağı'nda, Mustafa Kemal Atatürk, Türk Ocaklarının en önemli görevini ortaya koymuştur. "Türk Ocakları, Türk tarihinin kutsallığını, Türk Milletinin asaletini, dünyaya ilk tarihi kuranın kendi soyları olduğunu anlatmayı başardıkları gün vazifelerini yapmış olacaklardır. Türklerden, âlim, dâhi, düşünür yetişmez iddiaları, gerçek ile taban tabana zıttır." (Karaçam, 1968, s. 193-194) diyerek, bu "en önemli" görevi yerine getirmelerini istemiştir. Bir anlamda, Cumhuriyetin temeli olarak sayılan "kültür" veya milli kültürün oluşmasını veya oluşturulmasını istemiştir. Ayrıca, Türkiye ve Türk Milleti hakkında ileri sürülen olumsuz tezlere karşı çalışma içerisinde olmasını ve bilimsel yollarla karşılık verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk 1931 yılına gelindiğinde Türk Ocakları tarihinde yeni bir dönemi başlatmıştır. Menemen İsyanı'nın ardından çıkmış olduğu ve "Büyük Batı Anadolu Gezisi" olarak bilinen yurt gezisi programı bağlamında 3 Şubat 1931'de Aydın'a gelmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün Aydın ziyareti Türk Ocaklarının kapatılması ve Halkevlerinin açılması sürecini hızlandırması bakımından önemlidir. Atatürk, Aydın'da çeşitli yerleri ziyaret ettikten sonra, Aydın Türk Ocağı'na da uğramıştır. Burada yapmış olduğu sohbet toplantısında; Ocaklıların inkılâba karşı görev ve sorumluluklarını yeniden hatırlatan Mustafa Kemal, vasıtasızlıktan köylere gidip halk ile temas edemediklerinden şikayetçi olan bir ocaklıya vermiş olduğu cevapta, şeyh ve müritlerin köye giderken otomobil masraflarını düşünmediklerini, bir mefkûreye bağlananların gayeleri uğruna her türlü zahmet ve fedakârlıktan zevk alacaklarını belirterek (Hakimiyet-i Milliye, 5 Şubat 1931, s. 1; Kodal, 2003, s. 157.), Ocakların çalışmalarının yetersizliğinden bahsetmiştir.

Aydın Türk Ocağı yönetim kurullarının çalışmalarıyla ilgilenmiş, Cumhuriyet döneminde yapılan köklü değişikliklerin topluma ulaştırılma, anlatma ve benimsetme yöntemleri üzerinde düşüncelerini ilgililere sormuş, sonra da kendi görüş ve düşüncelerini açıklamıştır. "Türk ocakları, Cumhuriyet Halk Partisi'nin hars (kültür) şubesidir. Fırka, millete mürebbilik yapacak; ilim, iktisat, siyaset ve güzel sanatlar gibi bütün hars sahâlarında vatandaşları yetiştirmek için pişvâlik (önderlik) edecektir. Ocaklılar, Cumhuriyet Halk Partisi'nin programını vatandaşlara izah etmekle asıl görevlerini yapmış, ülkülerine en büyük hizmeti yerine getirmiş olurlar. Yasanızın üçüncü maddesinde bu cihet (taraf) sarahaten (açıkça) ifade edilmiştir. Bu yol üzerinde milleti hem-aheng (uygun) olarak beraber yürümekten ibarettir." (Hakimiyet-i Milliye, 5 Şubat 1931, s. 1; Önder, 1975, s. 59) diyerek, CHP ile Türk Ocaklarının beraber, aynı çatı altında ve kültür şubesi olarak çalışması istemiştir. Buna ilave olarak, CHP'nin programının vatandaşlara anlatılması "asıl görev" olarak tanımlanmış, bunu gerçekleştiren ocakların ve ocaklıların ülkülerine en büyük hizmeti yapmış olacakları dile getirilmiştir.

Türk Ocaklarının çalışma biçimi, anlayışı ve amacı hakkında değişim isteyen Mustafa Kemal Atatürk, özellikle Menemen İsyanı sonrasında bölgede yaşanan sıkıntılara karşın, Türk Ocakları ile iyi ilişkisini devam ettirmiştir. Türk milleti ile iyi ilişki kurmada aracı unsur olarak gördüğü ocaklardaki etkinlikleri desteklemeye devam etmiştir. Bu amaçla, 17 Şubat 1931'de Adana Türk Ocağı'nda da Türk Ocağı ve siyasetten bahsederek, bu konulardaki düşüncelerini geniş bir şekilde anlatmıştır. Yurt gezisini tamamlayıp Ankara'ya dönüşünde, "...içerden ve

dışardan gelecek tehlikelere karşı milliyetçi ve Cumhuriyetçi kuvvetleri bir noktada toplamak lâzım...” (Atatürk, 1997, s. 90) diyerek, ya “milliyetperver” ve “Cumhuriyetçi” bütün dernek vb. kuruluşların tek çatı altında birleştirilmesini, ya da Türk Ocaklarının görevini sağlıklı yapamadığı için kapatılmasını istemiştir.

Türk Ocaklarının kapatılacağı, resmî olmasa bile, ilk olarak 20 Mart 1931’de Türk kamuoyuna açıklanmıştır. Bu tarihten itibaren basında Türk Ocaklarının feshedilerek Cumhuriyet Halk Partisi’ne katılma kararının gerekçelerini açıklayan makale ve yazılar yayımlanmaya başlamıştır (Karayaman, 2011, s. 205). Örneğin Falih Rıfkı Atay, “Fırka ve Gençlik”, adıyla yazmış olduğu yazısında; Türk Ocaklarının dinamizmi, inkılapçı karakteri açıkça ortaya konulmakta, siyasî hayatta Cumhuriyet Halk Partisi’ne rakip olabileceği endişesiyle kapatılmasına karar verildiğini vurgulamıştır. Bir başka yazıda da; Türk Ocaklarının CHP’ye katılmasının iki sebebinin olduğu, bunlardan birincisinin CHP’nin gençliğinin fikrî ve siyasî eğitimlerinde rehber olmaya karar vermesi, ikinci olarak da gençliğin tek elden yönetilmesinin amaçlandığı dile getirilmiştir (Hacaloğlu, 1993, s. 17). Bunlardan başka, Türk Ocaklarının kapatılmasında; ilk başta ekonomi, siyaset, basın ve eğitim alanlarında devleti tek söz sahibi yapma amacı ve isteğinin de etkili olduğu söylenebilir. Bu politika bağlamında; parti-devlet bütünleşmesini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Bu nedenle, bu süreçte sadece Türk ocakları değil, aynı zaman da Gazeteciler Cemiyeti, Talebe Birlikleri, İhtiyar Subaylar Cemiyeti, Türk Kadınlar Birliği ve Muallimler Birliği gibi pek çok dernek ya kapatılmış ya da devlet kontrolüne alınmıştır.

Ocakların, iç politikada Mustafa Kemal Atatürk karşıtı olan eski İttihatçıların toplandığı bir merkez haline gelmesi, yeniden hesap sorma ve Cumhuriyetin geleceği açısından yeni bir tehdit algılamasının ortaya çıkması (Çeçen, 2000, s. 86-87), Ankara’da yapımına başlanılan ve bir milyon lirayı aşan maliyet nedeniyle, dönemin basınında Türk Ocaklarına ilişkin eleştirel yazıların çıkması, kamuoyunda oluşan algı ve tepki (Georgeon, 2006, s. 69), Türk Ocağı’nın 24 Nisan 1930’da başlayan Altıncı Kurultayı’nda Hamdullah Suphi Tanrıöver ile Reşit Galip arasında yaşanan şiddetli tartışmalar, birbirlerine yönelik “Türk Ocaklarını kendi ihtiraslarına kurban etmek” şeklindeki ağır tenkitleri, Hamdullah Suphi Tanrıöver’in “ihtilal hazırlayıcısı” olarak sunulması, Türk Ocağı’na üye alımlarda ırk bakımından bir mani olup olmadığına ilişkin araştırmanın yapıldığı iddiası, Mustafa Kemal Atatürk’ün Türkiye sınırları içerisinde ayrıca bir Türk Ocağı’nın olmasına ihtiyaç duyulamayacağı düşüncesine sahip olmaya başlaması ve bunun diğer etnik unsurların da böyle bir ocak oluşturma çabası içerisine girmelerini teşvik

edeceği anlayışı (Soyak, 1973, s. 476), Türk Ocaklarının kapatılmasının CHP'ye yapacağı ekonomik ve mali katkı, gibi nedenlerin Türk Ocaklarının kapatılmasında etkili olduğu söylenebilir.

Bunun yanında, Türk Ocaklarının CHP'ye devredilmesinde dış siyasal nedenlerin de etkili olduğu ifade edilebilir. Bu nedenlerin başında, Ocakların “Turancı” eğiliminin 1930’lu yıllarda iyi ilişkiler içerisinde bulunan SSCB tarafından, kendi varlığına bir tehdit olarak algılanmasıdır. SSCB’nin Türkiye Büyükelçisi Suritch, Türk Ocaklarının kendi ülkesi ile fazla ilgilenmesi ve üyeleri arasında yayılcı amaçlar taşıyan kişilerin varlığı yüzünden, dönemin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras’ı uyararak, Ocakların gençlere cihangirlik ruhu aşıladığını, cihangirlik kışkırtmalarının bilhassa Rusya’daki Türk toprakları ile ilgili olduğunu, Türk Ocaklarının Rusya’dan kaçan Türklerin uğrak yeri haline geldiğini, böyle bir tutumun Türk-Sovyet dostluğu ile bağdaştırılmayacağını dile getirmiştir (Tanrıöver, 1986, s. 196). Türkiye’nin Türk-Sovyet ilişkilerinin bozulmasına vermiş olduğu önem, Mustafa Kemal Atatürk’ün gerçekçi ve barışçı dış politikası ile “Pan-Türkist” politikaları hayata geçirmek isteyenler arasındaki politik farklılığın Ocağın kapatılmasında etkili olduğu dile getirilebilir.

Bu nedenlerden dolayı ve yapılan çalışmalar sonrasında Mustafa Kemal Atatürk, 24 Mart 1931’de Türk Ocakları ile Cumhuriyet Halk Partisi’ni birleştirme kararını almıştır. Bunun üzerine, Türk Yurdu Dergisi yayınına ara vermiştir. Ayrıca, Türk Ocakları’nın olağanüstü kurultaya gitmesi kararlaştırılmıştır. 10 Nisan 1931’de toplanan olağanüstü kurultayda sunulan Türk Ocakları Merkez Heyeti ve Murakıp Raporları’nda; Türk Ocaklarının kapatılıp Cumhuriyet Halk Partisi’ne katılmasına ilişkin karar alınmıştır. Buna ilave olarak, Türk Ocaklarının bütün mallarının CHP’ye devredilmesini kararlaştıran metin oy birliği ile kabul edilmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 11 Nisan 1931, s. 1). Böylece, Türk Ocakları kapatılmış ve yeni bir döneme girilmiştir. Bundan sonra, Ocağın başka bir adla ve CHP çatısı altında hizmet vermesi istenmiştir. Bu istek ve gayret sonrasında Türk Ocaklarının yerine 19 Şubat 1932’de Halkevleri kurulacaktır.

SONUÇ

20. Yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti içeride ve dışarıda bir takım sorunlarla karşılaşmıştır. Daha önce takip edilen Osmanlıcılık ve İslâmcılık düşünceleri devletin dağılması, yıkılması sürecini engelleyememiştir. Müslüman olmayanlar ve Müslümanlar Osmanlı Devleti’nden ayrılmışlar, ayrılmaya devam etmişlerdir. Bu süreçte, millet olmak için bireylerin millî bilince sahip olmasının şart olduğu, fertlerin kaynaşması, kendi çıkarlarından

çok milletin çıkarlarını oluşturmak gereği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, 25 Mart 1912’de Türk Ocağı resmen kurulmuştur.

Türk Ocağı kuruluşundan itibaren, yukarıda ifadesini bulan anlayışla çalışmalarını ve mücadelesini sürdürmüş, I. Dünya Savaşı sırasında vatan, millet ve devlet çıkarını merkeze alarak faaliyetlerine devam etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk’ün tam bağımsızlıkçı anlayışla Anadolu’ya geçmesinden ve Millî Mücadele’nin lideri olmasının ardından, aktif politikaya girmemeyi ilke olarak benimsemelerine karşın, “milliyetperver-milletini seven” Türk Ocaklılar ve Türk Ocakları O’nun arkasında yer almıştır. Başta İstanbul olmak üzere, şubeleri hızla artan Türk Ocakları işgalleri protesto eden mitingler düzenlemişler, Millî Mücadele’nin her aşamasında, her faaliyetinde görev almışlar, Millî Mücadele’nin zaferle sonuçlanmasında önemli rol üstlenmişlerdir.

Millî Mücadele’nin ardından, bazı şubeleri kapatılan Türk Ocakları Mustafa Kemal Atatürk’ün teşvikiyle yeniden çalışmalarına hız vermiştir. Bu süreçte Mustafa Kemal Atatürk Türk Ocaklarının 1 numaralı üyesi olmuş, Ankara merkezli yeni Türk Devleti’nin kurulması ve Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra, devlet ve toplum hayatına ilişkin köklü değişiklikler yapılmaya başlanmıştır. Bunlar yapılırken, Türk Ocağı ve Türk Ocaklılar yeni rejimin benimsenmesi, kabul görmesi ve tabana yayılması için üzerine yaslanması gereken kurumlar ve insanlar olarak görülmüştür. Bu nedenle, Mustafa Kemal Atatürk Türk Ocaklarını ve ocaklıları hem maddî, hem de manevî açıdan desteklemiştir. Bu bağlamda, Türk Ocakları eğitim, kültür, sanat çalışmalarına hız vermiş, halk eğitimine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara zaman zaman Mustafa Kemal Atatürk de katılmış, yurt gezilerinde Türk Ocaklarını ziyaret etmiş, bunların defterlerini imzalamıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, Türk Ocaklarını Cumhuriyet rejimine bağlı, çağdaş ve gerçekçi bir kültür milliyetçiliğinin işlendiği, bunun yayılması için çalışan kuruluşlar haline getirmeye çalışmış, Cumhuriyetin ilk ve zor yıllarında Türk Ocakları ve ocaklıları ile bağıni hiç koparmamıştır. Ancak, 1931 yılına gelindiğinde Türk Ocakları tarihinde yeni bir dönemi başlatmış, CHP ve Türk Ocaklarının beraber, aynı çatı altında ve kültür şubesi olarak çalışmasını istemiştir. Bu anlayışla, 24 Mart 1931’de Türk Ocakları ile CHP’nin birleştirilme kararını almış, Türk Ocaklarının 10 Nisan 1931’de yapmış olduğu olağanüstü toplantısında; Türk Ocaklarının kapatılıp, mallarının CHP’ye devredilmesi kararlaştırılmıştır. Böylece, Türk Ocakları tarihinde yeni bir döneme girilmiş, daha sonra da Türk Ocakları Halkevlerine dönüştürülmüştür.

Türk Ocaklarının kapatılmasının ardından 1935 yılına kadar devam eden süreçte, Gazeteciler Cemiyeti, Talebe Birlikleri, İhtiyar Subaylar Cemiyeti, Türk Kadınlar Birliği ve Muallimler Birliği gibi pek çok dernek ya kapatılmış ya da devlet kontrolüne alınmıştır. İlk başta ekonomi, siyaset, basın ve eğitim alanlarında devleti tek söz sahibi yapan bu süreç, parti-devlet bütünleşmesini ortaya çıkarmıştır. Bu da tek parti devletini ortaya çıkaracaktır.

Kaynaklar

A- Arşiv Belgeleri

T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (T.C. BCA), Dosya No:79-8, Fon Kodu: 30..18.1.1., Yer No:12.58..16.

T.C.BCA, Dosya No:79-10, Fon Kodu: 30..18.1.1., Yer No:13.2.26.4.

B- Süreli Yayınlar

Cumhuriyet Gazetesi

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi

Vakit Gazetesi

C- Kitaplar ve Makaleler

Afetinan, A. (1981). *Atatürk Hakkında Hatıra ve Belgeler*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Akçura, Yusuf. (1981). *Yeni Türk Devleti'nin Öncüleri: 1928 Yılı Yazıları*. (haz. Nejat Sefercioğlu). Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Atatürk, K. (2000). *Nutuk (1919-1927), Bugünkü Dille*. (haz. Zeynep Korkmaz). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.

Atatürk, K. (2004). *Nutuk (1919-1927)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.

Atatürk, M. K. (1997). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III*. Ankara: Atatürk Araştırma Yayını.

Atay, F. R. (2004). *Çankaya*. İstanbul: Pozitif Yayınları.

Aybars, E. (1994). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*. Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Ayda, A. (1984). *Böyle İdiler Yaşarken*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

- Aydemir, Ş. S. (1999). *Tek adam Mustafa Kemal (1919-1922)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Balcıoğlu, M. (2000). İstanbul'dan Samsun'a Uzanan Yolda Mustafa Kemal. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I. (Haz.: Durmuş Yalçın-Azmi Süslü vd.)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Banoğlu, N. A. (1955). *Nükte, Fıkra ve Çizgilerle Atatürk*. İstanbul: Nurgök Matbaası.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOADB). (1982). *Atatürk ile İlgili Arşiv Belgeleri (1911-1921)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları.
- Bayraktutan, Y. (1996). *Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları (1912-1931)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çeçen, A. (2000). *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Çetinkaya, N. (1985). *Atatürk'ün Hayatı, Konuşmaları ve Yurt Gezileri*. İstanbul.
- Georgeon, F. (1999). *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935)*. (çev. Alev Er). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Georgeon, F. (2006). *Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930)*. (çev. Ali Berktaş), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gökalp, Z. (1981). Ocaklar Ne Yapmıştır, Vazifesi ve Gayesi Nedir?. *Atatürk Devri Fikir Hayatı II. (haz. Mehmet Kaplan vd.)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Hacaloğlu, Y. (1993). *Türk Ocakları ve Atatürk*, Ankara: Türk Yurdu Neşriyatı.
- Hanıoğlu, Ş. (1985). Türkçülük. *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, 5, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kafalı, M. (1987). Türk Ocakları'nın Yakın Tarihimizdeki Yeri. *Türk Yurdu*. 8(1), Ankara: Türk Ocakları Genel Merkezi Yayını.
- Karaçam, N. (1968). *Atatürk Kırklareli'nde (20 Aralık 1930)*. İstanbul: Okay Yayınevi.
- Karaer, İ. (1992). *Türk Ocakları (1912-1931)*. Ankara: Türk Yurdu Neşriyatı.
- Karayaman, M. (2011). Atatürk ve Türk Ocakları. *Türk Yurdu Dergisi*, 31(283), Ankara: Türk Ocakları Genel Merkezi Yayını.

- Kocatürk, U. (1999). *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Kodal, T. (2003). Mustafa Kemal Atatürk'ün Denizli Ziyaretleri. *Atam Dergisi*, 19(55), Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 147-161.
- Orkun, H. N. (1977). *Türkçülüğün Tarihi*. Ankara: Kömen Yayınları.
- Önder, M. (1975). *Atatürk'ün Yurt Gezileri*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Palazoğlu, A. B. (1998). *Atatürk İnkılâpları (Devletin Laikleşmesi)*. Ankara: Türk Hava Kurumu Yayınları.
- Sarıнай, Y. (1990). *Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Sarıнай, Y. (1997). Millî Mücadele'de Türk Ocakları. *Türk Yurdu*, 17(122), Ankara: Türk Ocakları genel Merkezi Yayınları.
- Soyak, H. R. (1973). *Atatürk'ten Hatıralar, II*. İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Yayınları.
- Sözen, M. (1996). *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Şapolyo, E. B. (1966). Milli Mücadele'de Hamdullah Suphi. *Türk Kültürü*, IV (45), Ankara.
- Tevetoğlu, F. (1986). *Hamdullah Suphi Tanrıöver*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Tunaya, T. Z. (1981). *Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük*. İstanbul: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (1988). *Türkiye'de Siyasal Partiler I (II. Meşrutiyet Dönemi)*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Turan, Ş. (1996). *Türk Devrim Tarihi [Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1923-1938)]*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Üstel, F. (2004). *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği, Türk Ocakları (1912-1931)*. İstanbul: İletişim Yayınları.